

Kallblodstravaren

Texten är i allt väsentligt ett sammandrag ur boken
Vår Kallblodstravare

Tidig historia

Från vår presentation av det Nordiska Kallblodet historia kan vi erinra oss om att det historiskt funnits ett intresse av att ha en snabb (släd)travare hos olika grupper i samhället. Tidigt fanns t ex präster, läkare och rikare män vars intressen styrdes delvis av behov i yrket delvis av fåfänga.

Skogsbläsen Foto: Erik Widén

Under 1800-talet ville köpmän, militär, adel och industrimän äga snabba travare till de olika lokala travtävlingar som arrangerades runt om i Norden. Hos dessa grupper fanns direkta kopplingar mellan hästhållningen för olika näringsverksamheter och hästar för tävlingslusten. Dessa intressenter var inte alltför entusias-

tiska inför användningen av tyngre hästar. Travarna återfanns ofta bland utvalda exemplar av lanthästar som t ex avlats fram hos mer betydande skjutshållare.

I Olaus Magnus Historia om de nordiska folken (1555) finns beskrivningar om kapplöpning med hästar på isen. Det var enligt Olaus Magnus en etablerad sed att tävla med de vackraste och snabbaste hästarna i ”offentliga” tävlingar. Hästarna bör ha varit så kallade slädtravare, dvs. lanthästen. Därmed kan tävlingar och travformer dateras före Olaus Magnus. Släden var ett viktigt fordon för de färder som nödvändiggjordes när konungen och konungens män skulle besöka och kontrollera rikets olika delar. Vi är då med säkerhet bakåt i tiden före 1300-talet.

I allt väsentligt var det lanthästen som utförde dessa uppgifter. Förhållandena var i stort desamma i hela Norden. Slädtravaren finns beskriven bland pilgrimer under kristnandet av Sverige, vilket dateras till år 1000 och tidigare. Mot denna bakgrund kan vi hävda att lanthästen användes som kör- och skjutshäst (travare) från vikingatiden och framåt. Men, lanthästen var också den häst som armens ryttare fick hålla sig med. Historiskt sett är därför dagens kallblodstravare till sin grundtyp mycket lik Lanthästen, dvs den klassiska kör- och ridhästen i Sverige.

Kallblodstravaren

Rasbeskrivning

Vi ska här mer specifikt studera Kallblodstravaren, som sedan 1964 är en egen ras.

STORLEK

Genomsnittlig mankhöjd på avelsgodkända (kårade) hingstar är 154 cm med viss spridning, men bör på alla individer alltid vara minst 148 cm.

FÄRG / TECKEN

Brun i alla nyanser är den vanligaste färgen men även svart och fux förekommer. De flesta andra färger som förekommer på häst, finns också på kallblodstravaren om än i beskedliga mängder. Några har inga tecken alls, men alla typer av tecken förekommer.

EXTERIÖR

Kroppen sett från sidan karaktäriseras av att den är långlinjerad: Liggande bog, lång manke, relativt kort rygg och ett långt kors. Kroppen har massa och djup som gör att hästen inte uppfattas som ädel, men heller inte så massiv att den verkar tung.

Kallblodstravaren är inte lågställd i den mening att benen uppfattas som korta i förhållande till kroppens längd och djup. Huvudet är kort, brett och uttrycksfullt. Halsen är brett ansatt.

Bröstet är inte brett. Benen är korrekta och dimensionerade i förhållande till kroppen med markerade torra leder, korta skenor

fram, något rak has och ej för korta kotben. Hovarna är symmetriska och inte platta. Rikligt med tagel i pannlugg, man och svans och hovskägg är rastypiskt. Könskaraktären är framträdande.

RÖRELSER

Rörelser i skritt och trav är taktmässiga, energiska och vägvinnande.

Feseth Lynet, en typisk modern kallblodstravare -svensk-norsk korsning med Järvsöfaks som pappa och Bork Rigel som morfar.

TEMPERAMENT

Kallblodstravaren kännetecknas av samarbetsvilja. Framåtanda i rörelserna är ett uttryck för rasens livliga temperament.

Kallblodstravaren

Den äldsta travarrasen

Efter att ha läst en mängd olika litteratur om hästens historia och roll, särskilt i Norden, tycker vi oss ha en god grund att påstå att den nordiska lanthästen är den äldsta travarrasen i världen. Just benämningen travarras sker med betoning på förflyttningsformen trav, travegenskaper och användning av just dessa travegenskaper. Alltså, en mer generell ansats än trav endast relaterad till travtävlingar i den moderna form som vi nu har.

Vi skiljer alltså mellan två aspekter på trav och rasers travegenskaper. En aspekt är i vilken mån trav och travegenskaperna hos hästrasen är ett eftertraktat förflyttningssätt. Skritt och trav är närbesläktade och kräver i stort samma grundlag och fysionomi vilket skiljer sig från galoppen som förflyttningssätt. En annan aspekt är när trav i sig blir en ordnad tävlingsform i mer formell mening. Vi hävdade inledningsvis att lanthästen är den tidigast kända travarrasen och att lanthästens historia i mångt och mycket är grunden till travet som sport i de nordiska länderna. Låt oss fundera vidare på detta påstående.

Vi tror att hästens förmåga att dra under skritt och trav fick särskild betydelse i det nordiska klimatet i och med att släden uppfanns. Fynd av slädar (liknande dem som används ända in på 1900-talet) med tillhörande hästar kan dateras till åtminstone vikingatiden (800 år e. kr.). Denna period kännetecknas ju också av ökade

Freja, ett travarsto med norsk härstamning som härjade på Brunnsvikens isar i början på 1900-talet. Hon var typisk för den historiskt lättare travartypen.

reseaktiviteter, vilket gör att vi kan anta att snabbare framkomst prioriterades. Handel, som innebar transporter, skedde troligen redan då mellan Sverige och Norge där också Norges isfria hamnar var begärliga. Fördelen med släde på snö och is upptäcktes nog tidigt. Det är omvitnat av europeiska resenärer, under medeltiden och senare, att färd med släde är betydligt behagligare och snabbare än färd med vagn eller på rygg. Detta understryker tydligt hur slädravaren fascinerar och lockar människor.

Kallblodstravaren

Officiell travverksamhet förankrades tidigt i samhället och via kallblodet.

Under slutet av 1700-talet och början på 1800-talet anordnades travtävlingar på isarna i vikarna i Stockholm, Göteborg och Christiania (Oslo). Dit kom hästar från hela Norden för att tävla. Detta var en naturlig följd av den tilltagande urbanisering som följde på industrialiseringen. Köpmän och andra herremän, som antingen drev verksamheter med hästar som transportmedel eller hade råd att hålla egna hästar, drevs av tävlingslusta. Denna fick sitt utlopp i kraftmätningar på nämnda isar.

Mer formella former av travtävlingar uppstår ungefär samtidigt i början på 1800-talet runt om i världen. I Sverige anordnades vad vi kan kalla för en mer officiell travtävling i Östersund år 1832 dvs. ungefär samtida med mer ordnade travtävlingar i Christiania. Som ett exempel kan nämnas att brukspatron Wegelin år 1829 av J. Meyer, Christiania, köpte den då redan välkände stortravaren Sleipner Varg. Denna Sleipner Varg var av Gudbrandsdalsk ras (norskt kallblod) och 10 kvarter och 2,5 tum över manken. Detta var troligen i norskt s.k. bandmål vilket kan översättas till ca 152 cm i stångmått, dvs. en för tiden tämligen stor häst. I medeltal för flera lopp (ca 1200 fot) klockades Sleipner Varg till en genomsnittlig kilometertid av ca 1 minut och 36 sekunder motsvarande en fart av drygt 37 km/tim. En imponerande snabbhet som kom att presteras på tävlingsbanor av de bästa kallbloden först under 1930-talet.

Närvarande hästkännare delade uppfattningen att då kända amerikanska och engelska travare på denna korta distans skulle ha besegrats av Sleipner Varg, men troligen också slagit densamma på längre distanser.. Närvarande hästkännare delade uppfattningen att då kända amerikanska och engelska travare på denna korta distans skulle ha besegrats av Sleipner Varg, men troligen också slagit densamma på längre distanser.

När behovet av fler och bättre hästar blev alltmer påtagligt under 1800-talets mitt framfördes från officiellt håll travtävlingar som ett viktigt medel för att utveckla

121 Modig e. Staby 31 (e Veikle Balder⁴) och ett sto e. VB4. En påstådd avbild av Veikle Balder och typisk för det lättare kallblodet - skjutshästen.

det nordiska kallblodet. Travtävlingar ansågs vara en form av test på hästens rörlighet och duglighet och därmed en grund på vilken urval för avel kunde göras. Hästarna var utspridda över landet i relation till platsspecifika behov: för skjutsverksamhet, jord- och skogsbruk, samt militärväsendet.

Därför blev travtävlingarnas organisationer för detta också spridda över landet.

En mer renodlad travarras, utgående från det nordiska kallblodet, kan sägas ha sitt huvudsakliga genetiska ursprung från den norska uppfödningen. Skjutshästen, en lättare kallblodstyp med påtaglig travvarförmåga dominerade uppfödningen i Norge fram till mitten på 1800-talet. Norge, bland annat en stor exportör av kallblod till Sverige, påverkades dock av utvecklingen i jord- skogs- och militärbruket som krävde en tyngre häst. Lösningen i Norge blev en i praktiken uppdelning av en något tyngre typ, Dölen med D-märkning, och en lättare typ med T-beteckning. Den förste Thingsten blev Kvikk II, född 1880, men den lättare travartypen var i praktiken redan etablerad sedan länge bland skjutshästuppfödarna.

I Sverige upphörde uppfödningen av en lättare typ i praktiken helt ca 1860. Sedan kom en kort period av uppfödning av lättare travartyp i dyningarna av totalisatorns etablering sent 1920-tal och 1930-tal. Denna period blev dock kort och kallblodstravaren etableras som ras i Sverige (liksom i praktisk avel) först i mitten på 1960-talet. Finnhästen renodlas från början av 1900-talet.

Om vi tar oss friheten att generalisera och fokusera är det uppenbart att travsporten har sin bakgrund i människans eviga drift att tävla, visa upp sig och vara bäst. Detta för oss, och hästen som

tävlingsindivid, enligt ovan tillbaka till forntid. Exakt när och hur olika former av travtävlingar blir mer spridda är svårare att fastlägga. Med tanke på Olaus Magnus beskrivningar, människors behov och drift att ständigt tävla och slädarnas befintlighet redan på 800-900-talet kan vi förmoda att kraftmätningar i trav mellan lanthästar utvecklades samtidigt med slädbruket generellt. Travtävlingar i informella former har därför funnits i kanske 1000 år och då med den nordiska lanthästen mellan skaklarna och framför släden. Släden var också fordonet för de mer formella travtävlingar som tog form i både Norge och Sverige under början av 1800-talet; senare i också i Finland. Kappkörningar med vagnar daterar sig med visshet till antiken, men då var det galopp som gällde

En andra viktig rot för dagens popularitet och stora spridning hos den nordiska allmänheten kan hämtas från följande faktum. När behovet av fler och bättre hästar blev alltmer påtagligt under 1800-talets mitt framfördes från flera håll travtävlingar som ett viktigt medel för att utveckla den nordiska lanthästen. Travtävlingar ansågs vara en form av test på hästens rörlighet och duglighet och därmed en grund på vilken urval för avel kunde göras. Tillsammans med olika premier och utmärkelser skulle detta leda till att hästägare skulle bli motiverade att vara mer selektiva i aveln. Eftersom lanthästen var ”varje bondes egendom” kunde en sådan spridning åstad-

kommas främst genom att göra travtävlingar lockande och tillgängliga för just denna målgrupp. Vi bör här notera skillnaden mot t ex galoppsporten som styrdes av helt andra syften och var den rike mannens domän och därför koncentrerad både till plats och till en snäv målgrupp. Lanthästarna var utspridda över landet i relation till plats-specifika behov inom jord- och skogsbruk samt militärväsendet. Urbaniseringens första skeden hade inneburit en första koncentration till regionala centra.

Dessa faktorer talade för anordnandet av travtävlingar i samband med marknader, men också i särskilt ordnade företeelser på isar i nära anslutning till olika centra. Tävlingarna fick därmed en folklig och regionalt spridd förankring styrd av ovan nämnda behov samt tillgänglighet på hästar och publik. Relationerna mellan tävlande ekipage och publik torde ha varit både täta och nära. Under 1800-talet bestod hästmaterialet i allt väsentligt av kallblodsraser och till viss del av blodskorsningar, dvs. mellan kallblodsraser eller kallblod korsade med någon varmbloidsras.

En djupare insikt i detta resonemang om lanthästens historiska roll och kulturella förankring tror vi är betydelsefull. Detta inte bara som kunskap om vår historia allmänt utan också för att få sammanhang och perspektiv på kallblodstravarens ursprung, förutsättningar och roll fram till nu-tid. Lanthästens förmåga att fungera med kraft, rörlighet och uthållighet i skritt och

trav medför en mångsidig användning som rid- kör- last- och dragdjur. Denna mångsidighet sätter lanthästens betydelse och roll i ett betydligt bredare perspektiv än bara travsporten och tävlandet som sådant.

Travsporten fick dock ingen riktig fart förrän totalisatorverksamheten gjordes tillåten och möjlig i början på 1920-talet. Men, det är nog uppenbart att den snabba och spridda effekten totot fick på tävlingsverksamheten till stor del kan förklaras av den nordiska lanthästens kulturella och historiska bakgrund. Lanthästens historik och position i Sverige och Norge är troligen unik och därför en grundläggande förklaring till travsportens position, utveckling och spridning i Norden.

Varmblodstravaren kan, för svensk och norsk del, sägas ha blivit inbjuden till ett dukat bord. Detta faktum förklarar dock inte varmbloidsravarens stora betydelse för den fortsatta utvecklingen av travsporten i Sverige. Men, historiken och de olika drivkrafternas betydelse och roll måste klarläggas och hållas isär. Utvecklingen av travsporten, särskilt då dess rötter, skiljer sig alltså i grunden från den amerikanska. Hästens kulturella och praktiska roll, och därmed förankring i de breda folklagren, skiljer sig väsentligt mellan de nordiska länderna och USA. Vi ser därför också en avsevärd skillnad i travsportens folkliga spridning mellan USA/Canada och de nordiska länderna.

Kallblodstravaren

Rasens plats och roll idag

Kallblodstravaren och Finnhästen är idag etablerade och omtyckta som ingredienser i travsporten; i Finland dominant, stor i Norge och minst i Sverige. Kallblodstravaren och Finnhästen expanderar numera också påtagligt inom alla sporter och aktiviteter som involverar hästar. Registrerade kallblod inom ridsporten ökar starkt procentuellt men också inom nyare aktiviteter som westernridning och dressyr.

Kallblodstravaren

Terapi och akademisk ridning

Vi ska nu exemplifiera kallblodstravarens moderna roller mer ingående med exempel från så kallad Terapiverksamhet och Akademisk ridning. Terapiverksamhet är som namnet säger en användning av hästen för terapiändamål, med andra ord rehabilitering riktade till människor med speciella behov och i speciella situationer. Akademisk ridning kan idag (vi använder här ordet akademisk ridning men ridformen varierar något och ges olika namn) ses som en friskvårdsverksamhet. Den utövas som ett alternativ eller komplement till andra aktiviteter för att hålla själen och fysiken frisk och sund.

Kallblodet i terapiverksamhet

Hästarna måste vara fullt trygga och pålitliga. I stallet sitter bokstavligen talat gravt handikappade människor i rullstol under hästarnas magar i gången samtidigt som andra går omkring, hästar ryktas och gångar sopas. Terapiverksamheter arbetar ofta med en modell som innebär fullständig närvaro och deltagande av alla parter. Kunderna, deras ledsagare, personal och

Ewa-Kristina Pettersson/Jälmsbrant och Snärt På.
Foto. Robert Sohlin på Hästmagazinet

hästar umgås och deltar i alla moment runt hästarna, stallet och sedan själva rid- eller körövningen. Terapin handlar om alla ingredienser av rörelse, beröring och sinnlig närvaro.

Det är faktiskt en häpnadsväckande känsla att se hur personer som kanske själva har problem att hantera en rullstol lyfts upp på

hästrygg och med diverse hjälpmedel kan rida en häst och få uppleva den rörelsefrihet som detta innebär. Vad krävs nu av hästen i dessa sammanhang? Den måste ha ett gott och helt pålitligt lynne. Den ska tolerera plötsliga ljud, rörelser och händelser utan att reagera. Hästen måste också besitta flera dubbla och delvis motsägande egenskaper. Den ska gärna vara livlig men ändå lugn, lydig och kontrollerbar. Den ska vara mycket känslig och mottaglig samtidigt som den måste kunna stänga ute det som INTE ska beaktas. Vilka typer av stimuli gäller? Ja, en häst i denna verksamhet måste kunna skilja på ett skänkeltryck som är orsakad av en spasmisk ryckning eller avsett som ett kommando! Och, det gör den!

Det är en stor fördel att hålla sig till en ras, renrasig, för då finns möjligheten att följa och använda generation efter generation. Därmed får man större kontroll och test av önskade egenskaper. Det blir en del i den helt nödvändiga tryggheten och kvaliteten i verksamheten. Hästarna kan därmed också fostras från fölstadiet och hela vägen fram. Ja, denna fostran blir ju också i sig en del av terapiverksamhet. Kombinationen trav och terapianvändning bygger på det faktum att båda verksamheterna kräver ”intelligens” hos hästarna. Kanske är terapidelen också en terapi för travarhästen?

Nöytron och Pia Lundin

Akademisk ridning

Den ursprungliga filosofin bakom akademisk ridkonst utvecklades för behoven av häst i krig. Hästen skulle vara lätt i handen, rörlig och stark. Den måste lyda varje kommando från ryttaren och allra helst villigt. Hästen måste vara kvick och flyttbar i alla riktningar.

Under de senaste årtiondena, när vi börjat hålla hästar för vårt nöjes skull, har intresset för akademisk ridning ökat snabbt. Detta gäller inte bara i Sverige utan i många andra länder.

Övningarna som utförs inom den akademiska ridningen ska syfta till att göra hästen stolt, rörlig, lätt, smidig, stark och

full av liv. Hur ska då en häst för akademisk ridning se ut?

Den Andalusiska hästen (P.R.E.) var den vanligen använda rasen i äldre tider. Denna ras har många uttryck som påminner om den nordiska kallblodstravaren. Den nordiska hästen, idag mest förknippad med kallblodstravaren, är i alla avseenden en idealisk häst för akademisk ridning. Rasens nervkonstruktion och förmåga att variera tonusen i muskulaturen är unik. Den nordiska hästen är omvittnad som en häst vars förmåga till arbete överstiger hans tyngd och styrka med bibehållen sundhet. Vi tror att detta beror på rasens speciellt goda förmåga att bruka sin kraft, han vet exakt att ligga precis på gränsen, varken mer eller mindre. Kallblodets relation till människan är närmare än många andra rasers. Det är på grund av dessa faktorer som rasen utvecklats till en ovanligt stark vilja och förmåga att vara sin människa till lags.

Såvitt vi vet finns ingen annan hästras i världen kvar som på något sätt överflyglar dessa unika egenskaper. Att i en och samma individ, i en ras, kunna finna alla dessa eftertraktade egenskaper är vart fall mycket ovanligt. Det är den hästras som många av oss som är intresserade av akademisk ridkonst valt för sin talang för rörelser i höga skolan. Det vill säga arbete med mycket hög grad av samling

Kallblodstravaren

Kallblodstravarens organisatoriska representation

Hästen, liksom hunden, vill gärna vara till lags. Uppenbarligen ger denna vilja till kommunikation och anpassning en unik relation mellan människa och djur som vi tycker kan karakteriseras som empatisk. Hästens förhållningssätt är utan förbehåll och situations-specifik. Samvaron människa - häst ger stimulans med både fysiska och psykiska dimensioner, vilket blir en kraftfull ingrediens för arbets-, sport-, fritids- och terapiändamål. Dessa aspekter är viktiga för att förstå varför det nordiska kallblodet, och då Kallblodstravaren, hela tiden finner nya och viktiga roller i samverkan med människan.

Från 1970 till 2010 har hästantalet i Sverige ökat från drygt 70 000 till ca 300 000 individer. All ökning kan härledas till nya former av hobby- och kommersiell verksamhet. Trav och traditionell dragbruksändamål har i stort stått stilla antalsmässigt. Kallblodet har vunnit ny uppskattning på en mängd områden, men andelen kallblod i den totala populationen är ännu mycket liten. Den totala populationen av kallblod är 2010 ca 8 000 st i Sverige och det föds knappt 500 föl per år.

Kallblodstravaren

Rasens framtid; möjligheter och utmaningar

En rad faktorer talar för en möjlig expansion. Samtidigt saknas en samlad representation kallblodet för denna expansion. Detta är ett problem då kunskapsspridningen blir begränsad. Samtidigt saknas nödvändigt hänsynstagande i avels- och marknadsföringsåtgärder.

Kallblodstravaren har fram till 2010 endast en officiell organisation i Sverige och Norge, nämligen Sleipner. Sleipner är en travorganisation, se www.sleipner.org.

Dess formella inriktning är:

Föreningen (Sleipner) har till ändamål att främja utvecklingen av den kallblodiga travaren bl a genom:

- att främja avelsarbetet på sådant sätt att en allsidigt användbar häst erhålles till gagn för samhället;
- att tillvarata rasens tävlingsmöjligheter;
- att sprida upplysningar om den kallblodiga travaren samt samla av den kallblodiga travaren intresserade personer;
- att via utbildnings- och ungdomsverk samhet skapa intresse och resurser i syfte att bevara den kulturyttring som den kallblodiga hästen utgör.

I Finland representeras travaren genom förening för alla finnhästar och särskilda föreningar för ridfinnhästar och arbetsfinnhästar, alltså ingen särskild representation av travaren.

Epilog

Vi har ovan tittat lite djupare på Kallblodstravaren, en idag erkänd och uppskattad travare i travsporten, som ett framgångsrikt medel i specifikt terapeutiska sammanhang samt för akademisk ridning. Hästens användning för hobby- och fritidsändamål kan ha liknande ingredienser i sig och liknande effekter, en friskvård. Att rida på en häst i skritt ger ungefär samma fysiska rörelser och träning som att gå. Ju mer utvecklad och kommunikativ hästen är både i lynne och fysik desto större blir dess roll och betydelse. Kallblodet är i sann mening bevisat mångsidig. Hästen blir inte bara ett nöjesredskap för välsituerade utan blir för många människor en viktig del i olika livssammanhang. Användningsområdena är många och i hobby- och privatsammanhang kan kallblodet göra en mycket duglig insats inom alla tänkbara aktiviteter.

Redaktör och ansvarig utgivare:

Hans-Erik Uhlin heu@ulleriks.se

Ordförande:

Anna Berglund anna@apona.se

Webmaster:

Ida Krekula ida@stallhavang.se

Design:

Annika Almqvist annika@ruvisson.se